

بازشناسی آثار امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه آیات قرآن و احادیث معصومین (ع)

مریم حسینی

دانشجوی دوره کارشناسی زبان و ادبیات فارسی

دانشگاه بین المللی المصطفی (ص)

استاد رهنما: فرهاد پورکیوان

اگر قراره تو مقالات انگلیسی بخوره واسه همه باید داشته باشه

عنوان مقاله به انگلیسی

Abstract

Enjoining what is good and forbidding what is bad are two VITAL ELEMENT FORESTABLISHMENT of justice and REJECTIONG of injustice and corruption in human societies. it causes that society move from the current state to the desired state, which is based on justice and eradicating corruption. Enjoying what is good and forbidding what is bad means to order and persuade others for doing decent and good actions which includes all divine duties and mustachios and action and behaviors that are acceptable to the intellect. It means preventing others from corruption, sin and filth which includes all the prohibitions and abomination of the Sariah and the actions and behavior of the intellect.

It has two type, according to the fatwa of the religious authorities, these two vital elements have been made obligatory for HUMAN SOCIETIES BY THE LAWGIVER, OF COURSE, IT IS A SUFFICIENT OBLIGATION. Doing of this action has some steps that you should start from the simplest one, as much as possible, you should not resort to correction which will cause it to decrease.

Forbidding what is bad is of great importance in the explicit expression of the verses of the holy quean and the traditions of the infallibles (pbuh) in some verses of the Quran.

The almighty God has enjoined the good and forbade the evil in the row and next to prayer and zakat. And in the hadiths from the Prophet of mercy (PBUH)

It has BEEN quoted the dangerous consequence of forgetting and not doing what is good and forbidding what is bad for humanity have been revealed and expressed.

چکیده

امر به معروف و نهی از منکر دو عنصر حیاتی برای جوامع بشری است که توسط آن عدل و داد حاکم شده و ظلم و فساد نابود یا کاسته می شود. و موجب می شود توسط آن جامعه از وضع موجود به سوی وضع مطلوب سوق داد که همان برپایی عدل و برچیدن فساد می باشد. امر به معروف به معنی دستور دادن و ترغیب کردن دیگران بسوی اعمال شایسته و نیکو می باشد که شامل تمام واجبات و مستحبات الهی و اعمال و رفتار مورد پسند عقلا است، می باشد. و نهی از منکر به معنی باز داشتن دیگران از فساد و گناه و پلیدی که شامل تمام محرمات و مکروهات شرعی و اعمال و رفتار قبیح و نا پسند عقلا است، می باشد.

امر به معروف و نهی از منکر دو نوع است. به فتوای مراجع دینی این دو عنصر حیاتی جوامع بشری از سوی شارع واجب گردیده است البته از وجوب کفایی. اجرای امر به معروف و نهی از منکر دارای مراتبی است که باید از ساده ترین آن شروع کرد، تا حدی که امکان دارد به جبر و زور نباید متوسل شد؛ که سبب کاستن اثر آن خواهد گردید.

امر به معروف و نهی از منکر به بیان صریح آیات قرآن کریم و روایات معصومین^(ع) از اهمیت والای برخوردار است، در بعضی آیات قرآن کریم خداوند متعال امر به معروف و نهی از منکر را در ردیف و کنار نماز و زکات آورده است. و در احادیث که از حضرت نبی رحمت^(ص) نقل شده است؛ عواقب خطر ناکی را در فراموشی سپردن و از پیامد های انجام ندادن امر به معروف و نهی از منکر برای بشریت هشدار داده شده است.

واژگان کلیدی: امر به معروف، نهی از منکر، مسئولیت پذیری، اجتماعی، فساد

مقدمه

امر به معروف و نهی از منکر دو واژه بسیار مهم و حیاتی در تاریخ بشریت است که توسط این دو واژه می توان به جامعه فاضله و یا جامعه ایدآل دست یافت. موسس و ایجاد کننده امر به معروف و نهی از منکر خداوند است، اولین بار امر به معروف و نهی از منکر توسط خداوند انجام شده است آنجاییکه حضرت حق^(ج) به حضرت آدم و هوال^(ع) دستور دادند که در بهشت مسکن گزینند و از هرچه آنجا هست بهره ببرند ولی به درخت ممنوعه نزدیک نشوند که در آن صورت از ستم کاران خواهند بود (بقره، ۳۵). به بیان قرآن این اولین امر و نهی خداوند به آدمیان است. بعد این دو پدیده به بیان تاریخ گسترش پیدا کرد و توسط بندگان خداوند فرستادگان الهی اجرایی و عملی میشدند. حضرت نوح^(ع) قومش را امر به اطاعت از خداوند می نمود و نهی از شرک پرستی میداشت قرآن از زبان نوح نبی می فرماید که برای قومش می فرمود: (اعبدوا الله مالکم من اله غیره) (اعراف، ۵۹) همینطور در کتاب مقدس مسلمین آیات فروان از امر به معروف و نهی از منکر توسط ابراهیم خلیل الله^(ع) آمده است: به صورت نمونه (تعبدون ماتحتون والله خلقکم وماتعملون) (صافات، ۹۴) حضرت ابراهیم^(ع) ابتدا قومش را از منکرات باز داشتند و بعد امر به معروف نمودند. بعد از حضرت ابراهیم فرزندان شان همواره امت را بسوی معروفات سوق میدادند و از منکرات باز می داشتند. تا اینکه عصر نبی مکرم اسلام فرا رسید. که امر به معروف و نهی از منکر در آیین محمدی جزء از فروعات دین قرار گرفته است. این همه گواهی می دهند که تمام

انبیاء امر به معروف و نهی از منکر داشتند، در تمام ادیان الهی این دو عنصر حیاتی وجود داشته است دلیل بر مدعای ما آیاتی است که نقل کردیم. البته امر به معروف و نهی از منکر منحصر در ادیان الهی نیست. تنها حسن شرعی ندارد بلکه یک امر عقلی است. عقلا به حسن امر به معروف و نهی از منکر حکم می کنند. هر مکتب خرد گرا و عقل گرا از این دو گزینه سازنده برای رونق جامعه شان استفاده خواهند کرد.

برای وضاحت بیشتر مطلب به بررسی معنی این دو عنصر می پردازیم: امر به معنی در خواست کردن چیزی از کسی، معروف یعنی تمام چیزهای شایسته و نیک که منع و قبح علی و شرعی نداشته باشد. و نهی به معنی بازداشتن و دور کردن را گویند، منکر یعنی چیزهای ناشایسته که قبح و منع عقلی یا شرعی دارد. و حسنی در آن نیست. پس مجموعا چنین تعریف می داریم: درخواست کارهای نیک و شایسته و باز داشتن و دور کردن دیگران از کارهای زشت و منفور را امر به معروف و نهی از منکر گویند. (سیروری، ۱۳۴۳)

این مقاله به شیوه کتابخوانه ای نوشته شده است، نگارنده در این نوشته سعی نموده است که با بررسی آیات قرآن و احادیث معصومین^(ع) موضوع امر به معروف و نهی از منکر را از جهات ذیل: اقسام، نوع وجوب، شرایط وجوب، مراتب و اهمیت آن مورد غور و واکاوی قرار دهد.

اقسام امر به معروف و نهی از منکر

امربه معروف و نهی از منکر از چند جهت قابل تقسیم است؛ که در این مقاله دو تقسیم آن ذکر می شود

تقسیم اول:

۱. امر به معروف و نهی از منکر واجب: هرگاه فعل و افعال واجبی که ترک می شود امر نمودن به انجام آن وادار کردن به آن مانند: نماز و روزه؛ واجب است. و باز داشتن از افعال و معاصی که انجام آن حرام است مانند: شرب خمر؛ واجب است.

۲. امربه معروف و نهی از منکر مستحب: اما هرگاه فعل و افعال مستحبی که ترک می شود امر نمودن به انجام آن وادار کردن به آن مانند: اقامه نماز در اول وقت؛ مستحب است. و باز داشتن از افعال که انجام آن مکروه است؛ واجب است.

مرحوم شهید ثانی در مسالک فرموده است: امر به معروف دو قسم می شود: واجب و مستحب. اما نهی از منکر فقط واجب است، نهی از منکر مستحب نداریم، نهی از منکر کلا واجب است. (شهیدالثانی، ۱۴۲۳، ج: ۳، ص: ۱۰۵)

تقسیم دوم:

۱. امربه معروف و نهی از منکر عام: هرگاه فردی یا گروهی مرتکب معصیتی شود یا ترک تکلیف واجبی را بکند، تمام مردم و توده ها چه عالم و یا غیر عالم که اطلاع پیدا میکنند نسبت به ارتکاب آن معصیت بر عموم این مطلعین واجب است که فرد خاطی را متخلف را نهی از منکر کنند و بسوی انجام معروفات سوق دهند. پس این نوع از امربه معروف و نهی از منکر شامل عموم مردم و تودنه و آحاد می شود و اختصاص به گروه و قشر خاصی ندارد.

۲. امر به معروف و نهی از منکر خاص: این نوع از امر به معروف و نهی از منکر مربوط گروه خاصی می شود که عهده دار این مسوولیت است؛ آحاد و توده مردم نسبت به این نوع مسوولیت و تکلیفی ندارد. زیرا این نوع شامل مسایل و اعمالی می شود که باید امر به معروف و نهی از منکر خودش در آن موارد درک و آگاهی کامل داشته باشد، بتواند موضوعات را از هم به درستی تشخیص بدهد. که معمولاً در جوامع اسلامی قشر علما و دانشمندان علوم اسلامی این مهم را عهده دار است.

نوع وجوب امر به معروف و نهی از منکر

امر به معروف و نهی از منکر به اجماع فقها واجب است دلیل بر وجوب آن هم از آیات داریم و هم روایات، حتی به قول صاحب جواهر که از فقهای نظیر شهیدین، حلی و شیخ نقل می کند؛ عقل مستقلاً حکم به وجوب امر به معروف و نهی از منکر می کند، بدون اینکه شرع حکم کند عقل حکم به وجوب می کند. و کل ما حکم به العقل حم به الشرع. (نجفی، ۱۴۳۰ق، ج: ۲۱، ص: ۳۶۸) لذا در وجوب امر به معروف و نهی از منکر هیچ شک و تردیدی نیست. اما اینکه این دو پدیده واجب عینی است یا کفایی جمهور فقها فرموده اند: امر به معروف و نهی از منکر واجب کفایی است که اگر تعدادی از مسلمین آنرا انجام دادند از گردن همه ساقط می شوند، اما اگر شرایط آن محیا بود و هیچ کسی انجام نداد همه ترک واجب کرده است. البته بر همه لازم است که اگر با کار حرام و منهی عنه روبرو می شوند و یا ترک واجبی را مشاهده می کنند بی تفاوت نباشند، و انزجار خود را با گفتار و کردار بیان نمایند این مقدار واجب عینی است. البته به تعبیر صاحب تحریر امر به معروف و نهی از منکر واجب توصلی است و نیاز به قصد قربت ندارد، هدف و مقصد تحقق واجب و عدم تحقق حرام است، غرض و هدف از هر طریقی که حاصل شود ولو بدون قصد قربت؛ وجوب ساقط می شود. (خمینی، ۱۴۳۵، ص: ۱۱۹). اما اینکه امر به معروف واجب فوری است یا تنجیزی فقها باورمند است که زمان واجب قبل از فوت واجب و تحقق حرام است؛ چون امر و نهی سبب ایجاد واجب و باز داشتن حرام می گردد.

شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر

امر به معروف و نهی از منکر به فتوای فقهای عظام با وجود برخی شرایط واجب است که اگر آن شرایط فاقد بود دگر تکلیف از عهده مکلف ساقط می شود و لزوم ندارد که در هر صورت تکلیف امر به معروف و نهی از منکر را انجام بدهد. حضرت امام راحل می فرماید: تعلیم و آموختن شرایط و موانع امر به معروف و نهی از منکر به جهت در امان ماندن از ترک واجب و انجام حرام؛ واجب است. (خمینی، ۱۴۳۵، ص: ۱۱۹) و اما آن شرایط عبارتند از:

۱. شناخت معروف و منکر: امر به معروف و نهی از منکر بر عهده کسانی لازم است که شناخت کافی از منکرات و معروفات داشته باشد و بتوانند بین این دو (معروف و منکر) تشخیص بدهد ولو به صورت اجمال. و احراز و شناخت معروف و منکر از سه راه می تواند حاصل شود: علم، قواعد معتبره اجتهادی و تقلید از فقها لذا کسانی که توان تشخیص منکرات و معروفات را نداشته باشند بر آنها انجام امر به معروف و نهی از منکر واجب نمی شود.
۲. احتمال تاثیر در شخص جانی و خلاف کار: اگر شخصی می داند که بفرض امر به معروف و نهی از منکر انجام بدهد تاثیر ندارد و فرد کوچکترین تغییری در رفتار و گفتارش انجام نمی دهد انگار نه انگار آبی تکان نخورده

است؛ در این صورت انجام امر به معروف ونهی ازمنکر وجوب ندارد. و تکلیف وجوبی ساقط می شود. البته فقها فرموده اند احتیاط مستحب آن است که با اعمال و رفتار تنفر وانزجار خود را به نحوی نشان بدهد. صاحب جواهر می فرماید: این شرط فقط در خصوص امر به معروف و نهی از منکر است، اما در بقیه موارد ولو علم یا ظن به عدم تاثیر داشته باشند باز هم وجوب ساقط نمی شود، اوامر به صورت مطلق واجب است مطلقاً. اما در این فرض که ساقط شده است به خاطر اجماع است که از سوی فقها بیان شده است. لذا این شرط فقط در خصوص امر به معروف و نهی از منکر است. (نجفی، ۱۴۳۰ق، ج: ۲۱، ص: ۳۶۸)

۳. قصد ادامه و تکرار کردن کارهای ناشایست از سوی فرد خلاف کار نباشد: اگر شخصی بداند که بر فرض ما امر به معروف و نهی از منکر کنم یک خلاف کار مشخصی را؛ آن فرد باز هم دوباره کار خلافش را انجام خواهد داد. دواقع امیدی برای ترک عمل زشت از سوی خلاف کار ندارد. در این صورت هم امر به معروف و نهی از منکر واجب نیست. ولی اگر میدانند که ترک می کند و یا تکرار نمی کند یا در فرض قبلی میدانند تاثیر می کند در این صورت امر به معروف ونهی از منکر واجب می گردد.

۴. معذور نبودن شخص خلاف کار در کارهای زشت و خلاف خود: بدین معنی که امر به معروف زمانی واجب می شود که بدانیم فرخاطی و خلاف کار معذور نبود از روی جبر دچار خلاف نشده است بلکه با قصد و عمد و عاقلانه سراغ انجام امور خلاف آمده است. لذا اگر شخص متخلف مجبور و یا معذور بود در این صورت باز هم امر به معروف ونهی از منکر بر مکلف واجب نمی گردد. مگر اینکه منکر از اموری باشد که شارع مقدس در هیچ صورت به انجام آن راضی نمی باشد مانند قتل نفس در این صورت ولو معذور یا مجبور باشد باز هم امر به معروف و نهی از منکر واجب می گردد.

۵. ضرر قابل توجه بر آمر و ناهی نداشته باشد: امر و نهی زمانی واجب است که کدام ضرر قابل توجه متوجه شخص آمر معروف و ناهی از منکر نشود. اما اگر مشقت زیاد و خطری تهدید می کند در این صورت امر به معروف ونهی از منکر واجب نیست. امام صادق^(ع) می فرماید: وَالْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ - وَاجِبَانِ عَلَى مَنْ أَمَكْنَهُ ذَلِكَ - وَلَمْ يَخَفْ عَلَى نَفْسِهِ وَلَا عَلَى أَصْحَابِهِ. (حرعاملی، ۱۳۹۱، ج: ۱۶، ص: ۱۲۵) امر به معروف و نهی از منکر زمانی واجب است که خوف و ترس از جاننش و یا یارانش نداشته باشد. البته مگر اینکه مورد معروف و منکر از اموری باشد که شارع می خواهد بندگان در راه آن ضرر ها و مشقت هایی را باید تحمل کنند.

مراتب امر به معروف ونهی از منکر:

۱. انکار، تنفر و انزجار درونی: بدین معنی که با رفتارشان مانند سخن نگفتن، روگرداندن و یا دوری کردن از شخص خاطی و متخلف؛ به او بفهمانند که دچار منکر شده است یا معروفی را ترک کرده است، که به این سبب دنبال اصلاح و انجام معروفات و ترک منکرات برآید. مرحوم شهید ثانی در بیان معنی انکار قلبی و درونی فرموده است: انکار دو معنی دارد: الف: ایجاد کراهت و تنفر درونی نسبت به خود عمل و فعل منکر. ب: اظهار کراهت و تنفر نسبت به فاعل منکر. صاحب مسالک می فرماید: در مورد مذکور معنی دوم سازگار است، و الا بر اساس معنی

اول بر همه واجب است که نسبت به فعل منکر منزجر و ناخشوایند باشند. لذا منظور اینجا معنی دوم است. (شهیدالثانی، ۱۴۲۳ق، ج: ۳، ص: ۱۰۵)

۲. زبانی: یعنی از طریق وعظ و سخن گفتن و نصیحت فرد خاطی را به انجام معروفات وادارد و از انجام محرمات باز دارد.

۳. اجرائات عملی: مانند کتک زدن، زندانی کردن و غیر این موارد.

البته لازم و ضروری است آمرین به معروف و ناهین از منکر ابتدا از مرتبه اول شروع کند، اگر مرحله اول جواب نداد مرحله دوم و در نهایت مرحله سوم. یعنی به زبان ساده این مراتب در طول هم است. هرچه آزار و اذیت کمتر باشد به همان میزان تاثیر پذیری آن بیشتر میشود. در اینکه فاعل منکر سرکش بود و با این سه مرحله هدایت و راستگاری را نپذیرفت؛ امر به معروف نهی از منکر در مورد مذکور ضرورت به جرح و حتی قتل و کشتن داشت؛ آیا در همچون موردی واجب است؟ شهید ثانی در مسالک دو قول بیان فرموده است. قولی قایل است که بلی می تواند به جرح و قتل متوسل شد. و قول دم این است: فقط با اذن امام می تواند به جرح و قتل متوسل شد، بدون اذن امام جایز نیست. (شهیدالثانی، ۱۴۲۳ق، ج: ۳، ص: ۱۰۵)

اهمیت امر به معروف و نهی از منکر

امر به معروف و نهی از منکر در حقیقت تعمیم مسأله حکومت و تثبیت مشارکت عامه است؛ چون از این طریق جلوی اکثر تخلفات گرفته می شود و از سوی مردم به انجام وظایف فردی و اجتماعی خود آشنا می شوند. لذا امر به معروف و نهی از منکر از اهمیت بسیار والای برخوردار است برای درک اهمیت والای امر به معروف و نهی از منکر به آیات از قرآن مجید و روایتی از ائمه معصومین^(ع) اشاره می شود:

آیه اول: «كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكُنَّا مِنْكُمْ خَيْرًا لَهُمْ مِنْهُمْ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمْ أَفْـِـسُقُونَ» (ال عمران، ۱۱۰) شما مسلمانان، نیکوترین امتی هستید که بر آن قیام کرده اید که مردم را به نیکوکاری وادار کنید و از بدکاری بازدارید و ایمان به خدا آورید و اگر اهل کتاب، همه ایمان می آوردند، بر آنان در عالم بهتر از آن نبود و لیکن برخی از آنان و بیشتر، فاسق و بدکار هستند. خداوند متعال در این آیت مبارکه نشانه هایی برای بهترین امت ذکر کرده است که از آن جمله امر به معروف و نهی از منکر است. بدین بیان که بهترین بودن وابسته به انجام امور خیر و شایسته است و این امور وابسته به امر به معروف و نهی از منکر است. صاحب تفسیر نمونه در ذیل تفسیر این آیه مبارکه می فرماید: در این آیه فوق مسلمانان به عنوان بهترین "امتی" معرفی شده که برای خدمت به جامعه انسانی بسیج گردیده است. و دلیل آن نیز ذکر شده است که "امر به معروف و نهی از منکر می کنند و ایمان بخدا دارند" و این نکته بیان گر این است که اصلاح جامعه بشری بدون ایمان و دعوت بحق و مبارزه با فساد ممکن نیست. (مکارم، ۱۳۵۳، ج: ۳، ص: ۴۸)

آیه دوم: «وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ، وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ» (ال عمران، ۱۰۴) «باید از شما مسلمانان، برخی که داناتر و با تقوی تر هستند. مردم را به سوی خیر و صلاح دعوت کنند

و مردم را به نیکوکاری امر و از بدکاری نهی کنند و اینان در کمال خوشبختی و رستگاری خواهند بود. در این آیت مبارکه خداوند کسانی را که امر به معروف و نهی از منکر می کنند متصف به صفت "فلاح" نموده است یعنی آمرین به معروف و ناهین از منکر سعادت مند هردو دنیا است. و این از اهمیت والایی برخوردار است. البته بعضی این آیت را شاهد و دلیل بر وجوب کفایی امر به معروف و نهی از منکر نیز دانسته اند. آیت الله مکارم شیرازی در ذیل تفسیر این آیه مبارکه می فرماید: آیات پشین وحدت و اخوت را توصیف نموده است در این آیه اشاره به امر به معروف و نهی از منکر شده است که در حقیقت به منزله یک پوشش اجتماعی برای محافظت جمعیت است. زیرا اگر مسئله امر به معروف و نهی از منکر در میان نباشد عوامل مختلفی که دشمن بقای "وحدت اجتماعی" هستند همچون موریانه از دورن، ریشه های اجتماعی را میخورند و آنرا از هم متلاشی می سازند، بنابر این حفظ وحدت اجتماعی بدون نظارت عمومی ممکن نیست! (مکارم، ۱۳۵۳، ج: ۳، ص: ۴۸)

آیه سوم: «الَّذِينَ إِنْ مَكَنَ أَهْمُ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَآمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ» (حج، ۴۱) آنان که در روی زمین اگر اقتدار و تمکین به آنها دهیم، نماز به پا می دارند و زکات می دهند، امر به معروف و نهی از منکر می کنند. در این آیت نیز به وضوح اهمیت امر به معروف و نهی از منکر معلوم می شود. اینکه در ردیف و کنار نماز و زکات خداوند از امر به معروف و نهی از منکر یاد می کند خود نشان دهند اهمیت و ارزش امر به معروف و نهی از منکر است.

همینطور در اخبار و روایات معصومین^(ع) نیز فراوان از امر به معروف و نهی از منکر یاد شده است که به صورت خلاصه چند مورد در این نبشته ذکر می شود:

روایت اول: عَنِ الرُّضَاعِ أَنَّهُ كَتَبَ إِلَى الْمَأْمُونِ مَحْضُ الْإِسْلَامِ شَهَادَةً أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ إِلَى أَنْ قَالَ - وَالْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاجِبَانِ - إِذَا أُمِّكَنْ وَلَمْ يَكُنْ خِيفَةُ عَلَى النَّفْسِ. (حرعاملی، ۱۳۹۱، ج: ۱۶، ص: ۲۹) حضرت امام رضا^(ع) می فرماید امر به معروف و نهی از منکر واجب است تا زمان که ترس و خوف بر نفس و جان نباشد. یعنی خطری جان را تهدید نکند. در این حدیث امام به صراحت می فرماید این دو عنصر واجب است؛ و اینکه از سوی شارع حکمی چیزی واجب جعل می شود نهایت احتمال به آن و اهمیت دادن به آن را می رساند.

روایت دوم: أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: وَجَدْنَا فِي كِتَابِ رَسُولِ اللَّهِ ص ... وَإِذَا لَمْ يَأْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَلَمْ يَنْهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلَمْ يَتَّبِعُوا الْأَخْيَارَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ شِرَارَهُمْ فَيَدْعُوهُمْ خِيَارَهُمْ فَلَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ. (حرعاملی، ۱۳۹۱، ج: ۲، ص: ۳۷۴) در این حدیث طولانی که از امام صادق^(ع) نقل شده است؛ حضرت می فرماید: هرگاه امر به معروف و نهی از منکر انجام نشود و هرگاه برگزیدگان از اهل بیت رسول الله^(ص) متابعت نشود؛ خداوند بر آنها با شرارت ترین افراد شان را مسلط و حاکم می گردانند. و هرگاه اینها آن گروه برگزیدگان را دعوت کنند، دعوت شان شنیده و مستجاب نمی شود. در این روایت مبارک که حضرت صادق از پیامبر در واقع نقل می کند تصریح شده است که نتیجه انجام ندادن مسولیت امر به معروف و نهی از منکر و همینطور عدم مطابعت از برگزیدگان اهل بیت رسول الله^(ص) مسلط شدن با شرارت

ترین افراد قوم بر قوم است. در واقع در این حدیث هشدار داده شده است که اگر امر به معروف و نهی از منکر نکنید با چه عواقبی سنگینی رو برو می شوید.

روایت سوم: عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ ع قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى عَشْرَةٍ ... الْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَهُوَ الْوَفَاءُ وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ وَهُوَ الْحُجَّةُ... (عاملی، ۱۳۹۱، ج: ۱، ص: ۲۶) در این حدیث شریف که امام صادق به طریقی از پیامبر^(ص) نقل می کند که حضرت فرمود: اسلام بر ده چیز بنا شده است بعد آن موارد را ذکر می کند و در جمع آن موارد ده گانه امر به معروف و نهی از منکر است. به صراحت قول نبی رحمت دوتا از موارد که اسلام بر آنها بنا شده است امر به معروف و نهی از منکر است. و این خود نشانگر اهمیت امر به معروف و نهی از منکر در دین مبین اسلام و در جامعه اسلامی می باشد. تمام این سه روایت که ذکر شد به تصریح رجالی معروف آیت الله مرحوم شیخ محمد آصف محسنی روایات معتبره و صحیح السند می باشد. فقیه مجاهد مرحوم محسنی می فرماید: در باب امر به معروف و نهی از منکر در جامع الاحادیث بیشتر از شصت روایت نقل شده است، اما هیچ کدام سند صحیح ندارد. (محسنی، ۱۳۹۲، ج: ۳، ص: ۴۱۰)

نتیجه: بشر به صورت فطری دنبال ایجاد مدینه فاضله و جامعه ایده آل است جامعه ای که عاری از خشونت و تخلف و ظلم باشد، جامعه که در آن عدل و داد و حاکم باشد. همچون جامعه دست نیافتنی است مگر اینکه دو اصل مهم (امر به معروف و نهی از منکر) به صورت صحیح و کامل اجرا شود.

به تصریح آیات قرآن کریم و روایات و اخبار معصومین^(ع) و حکم عقل سالم امر به معروف و نهی از منکر از نیازهای ضروری و حیاتی یک جامعه است. برای ایجاد مدینه فاضله برای تحکیم عدالت و برای اجراء قوانین و مقررات الهی و حکومتی. به صورت خلاصه کلید حل اکثر فساد و تخلفات در جوامع بشری متوسل شدن به اجرای صحیح امر به معروف و نهی از منکر از سوی دانشمندان و خبرگان به صورت خصوص و توده و آحاد مردم به صورت عموم می باشد.

منابع

۱. امام خمینی، سید روح الله، قم، ۱۴۳۵ق، موسسه علمی فرهنگی دار الحديث، تحرير الوسيله
۲. حرعاملی، محمد، بیروت، ۱۳۹۱ق، موسسه آل البيت عليهم السلام احیاء تراث، وسائل الشیعة.
۳. سیوری، مقداد، تهران، ۱۳۴۳ش. مرتضوی، کنزالعرفان فی فقه القرآن، به کوشش محمداقر شریف زاده و محمداقر بهبودی.
۴. شهید الثاني، زین الدین علی، قم، ۱۴۲۳، بنیاد معارف اسلامی، مسالك الافهام فی شرح شرائع الاسلام
۵. صانعی، یوسف، ۱۳۸۸ش، موسسه فرهنگی فقه و الثقلین، فقه و زندگی.
۶. محسنی، محمد آصف، قم، ۱۳۹۲ش، نشر ادیان، معجم الاحادیث الامعتبره.
۷. نجفی، محمد حسین، بیروت، ۱۴۳۰ق، دار احیاء التراث العربی، جواهرالکلام و شرح شرائع الاسلام
۸. مکارم شیرازی، ناصر، تهران، ۱۳۵۳ش، موسسه دارالکتاب الاسلامیه، تفسیر نمونه